

Komunální hospodaření

Karel Havlíček: Co jest obec? (1846)

„Kdyby tak člověk jen po naší milé vlasti cestoval a všeliká místa a místečka navštívil, a pak odpověditi měl na tuto otázku, musel by asi říci: »Obec jest místo plotem ohrazené, nad každými dveřmi jest numero, v jednom domě bydlí rychtář, v jednom servus (míněně patrně úředník/tajemník obce – pozn. LF), v jednom slouha a v prostředku je louže.« Nic víc? — Nic. — A proč tedy jsou ty domy a chalupy pohromadě? — Nevím věru, leda snad proto, aby, když jedna chytne, i ostatní lehce shořeti mohly.“

Text směřuje k poučení čtenáře o významu samosprávné obce: jak byste jej vysvětlili?

Jak vypadala správa ve městech a venkovských obcích do roku 1849?

Hlavní změny v legislativě

- 1849 ustavení moderní autonomní obecní samosprávy na zásadě sdílení **přenesené** a **samosprávné** působnosti
- 1861 první volby do obecních samospráv bez intervence státních úřadů podle zásad cenzovního a kuriového systému
- 1905-1914 a 1919-1920 postupná demokratizace volebního práva do obcí
- 1919/1927 série kroků meziválečného režimu omezujících samosprávnou působnost obcí a zvyšujících dohled státu
- v době Protektorátu z obce učiněn prakticky článek státní správy, v podobném duchu v poválečném období (Místní národní výbor)

Obecní hospodaření

- 1848-1849 zákon o obcích přijat euforicky a na hospodářské zabezpečení se tak trochu zapomnělo
- Z moravských cca 2900 obcí mělo jen cca 10% dostačující majetek (hlavně bývalá královská, věnná a nejvýznamnější poddanská města)
- U ostatních od počátku deficit rozpočtu dorovnáván daňovou přírážkou (přírážka ke státu placené přímé dani), ta dosáhla v období 1919–1920 až 300%, běžně před válkou 120–150 %
- Obecní rozpočty postupně od 70. a prudce od 90. let 19. století přetíženy investicemi do školství a infrastruktury hygienické (vodovody, kanalizace, hřbitovy atd.) a dopravní (silnice, chodníky)
- Propastné rozdíly v kvalitě servisu poskytovaného jednotlivými obcemi

Politické kontexty hospodaření

- Volebním právem ve velkých městech disponuje jen velmi malá část obyvatel, obvykle 4–15%; ostatní: osoby bez odvodu přímé daně, přespolní, nezletilí, ženy...
- Město je obvykle ovládáno aliancí zámožného a vzdělaného měšťanstva, tj. voličů I. a II. sboru; naopak masa voličů ve III. sboru nemá na rozhodování větší vliv
- Mobilizace příslušníků obce k větším investicím jde ruku v ruce s vizí: zlepšit postavení obce v síti měst, přitáhnout investice a státní projekty, prokázat vyspělost/nadřazenost vlastní kultury (Brno jako maják německé kultury, „husitský Tábor“ jako vizitka češství, pražský magistrát dokonce vede vlastní zahraniční politiku... apod.)

Postup voleb a dělby moci

- Magistrát vytvoří soupis všech plátců přímé daně v místě od největšího po nejmenšího
- Mezi voliči jsou i ti, kteří ve městě nebydlí, ale mají tu relevantní majetek
- Tento seznam rozdělí na třetiny podle hlediska platby daně, vzniknou tak tři volební sbory
- V prvním sboru se nacházejí velcí daňoví poplatníci, fyzické i právnické osoby + čestní občané; ve druhém středně velcí daňoví poplatníci a na základě výjimky také držitelé vysokoškolských titulů a duchovní osoby; ve třetím se nachází masa drobných daňových poplatníků
- Každý sbor volí třetinu zastupitelstva, tj. hlas v prvním sboru má mnohem větší váhu než ve třetím
- Obvyklé rozložení moci ve městě: majetková elita (z prvního sboru) využije svých vazeb na vzdělanostní elitu (ve druhém sboru) a společně ovládnou město, voliči ve třetím sboru nemají příliš možnost situaci ovlivnit

Municipální socialismus

- Opřeno o myšlenku monopolního poskytování služeb v místě/regionu => možnost přizpůsobit ceny místním poměrům a generovat přiměřený zisk => tento zisk vložit do podpory projektů, které nemohou být ziskové (nemocnice, sirotčinec, divadlo...), nebo do podpory místní ekonomiky
- Alternativou je aplikace ekonomické teorie tzv. Bodenreformschule, tj. zvýšit hodnotu městských pozemků zasíťováním/regulací řeky a tyto pak výhodně prodat do privátní držby, zisk použít dle vzorce výše
- Příklady ziskových podniků: elektrárna, plynárna, vodovod, kamenolom a hřbitovy, Lesy města Brna

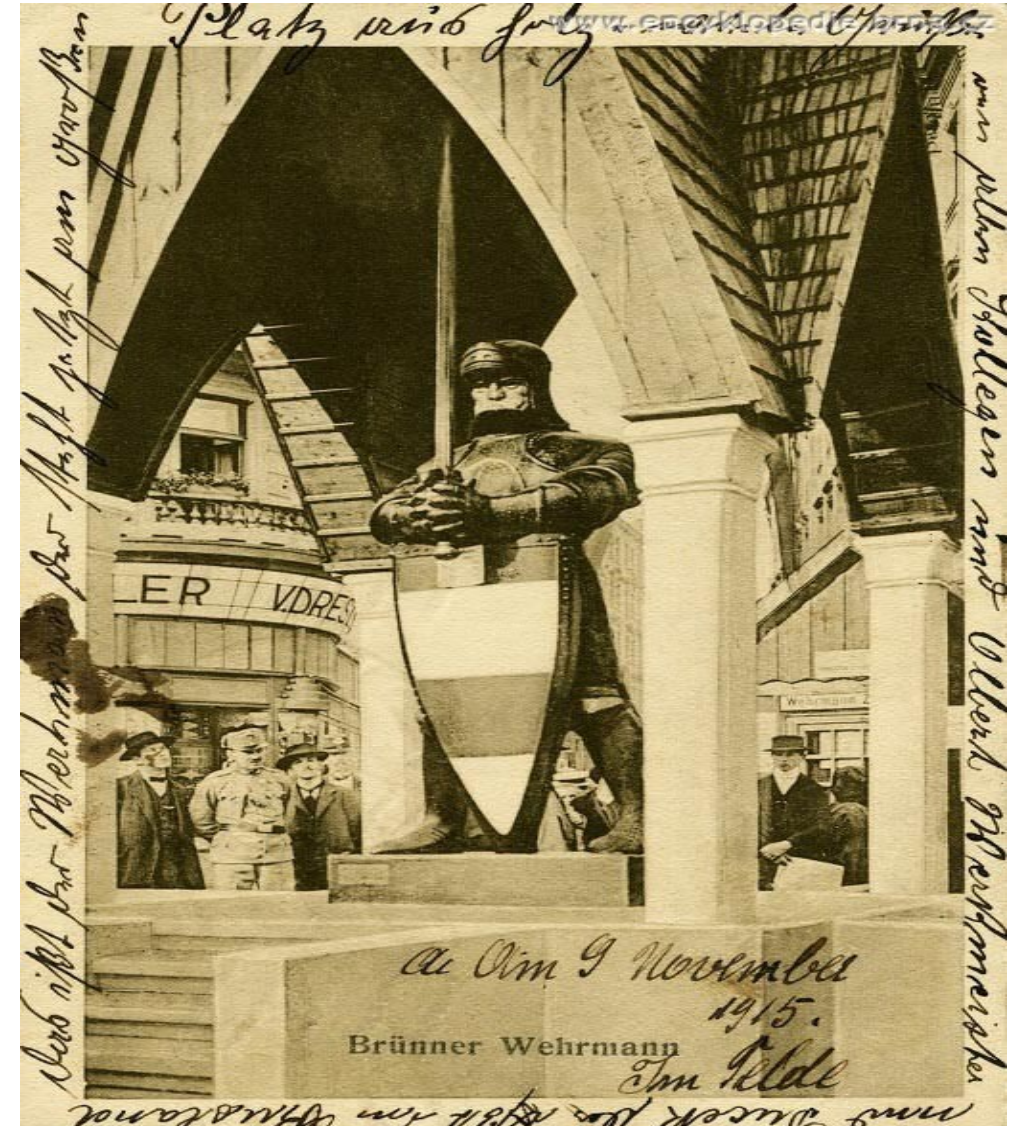
Nacionálně a sociálně motivované projekty

- Kulturní projekty (divadlo, parky, pomníky, školy a MŠ)
- Intervence na trhu práce (zprostředkovatelný práce, vzorové pracovní podmínky zaměstnanců, vývařovna)
- Hygienické a bezpečnostní projekty (čistička kalů, spalovna odpadu)

„Vyhasínání“ hospodářské činnosti komunální sféry

- Snižování efektivity městských podniků pod tlakem nadregionální konkurence (Elektrárna Oslavany vs. Městská elektrárna)
- Přetížení městské správy sociálními programy v době světové války (1914-1918) a tlakem na vklad městských prostředků do válečných půjček
- Přebírání části městské hospodářské agendy do správy zemské (likvidace kalů, doprava aj.) a státní (od roku 1939 de facto, od 1948 absolutně)

Současný stav komunální sféry

- Škola demokracie?
- Vizitka rozvážnosti a podnikavosti obecních představených?
- Garant hospodářské a sociální stability?

Literatura

- Kladiwa, Pavel a kol.: Lesk a bída obecních samospráv severní Moravy a Slezska 1850-1914. Ostrava 2008
- Fasora, Lukáš: Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851-1914. Brno 2006
- Maier, Karel: Hospodaření českých měst 1850-1938. Praha 2005